

Էրիխ Մարիա Ռեմարկ
Erich Maria Remarque

ԵՐԵՔ ԸՆԿԵՐ
DREI KAMERADEN

*Պերմանենտից թարգմանեց Վանուհի Բաղմանյանը
Die Übersetzung aus dem Deutschen von Vanuhi Bachmanyán*

Երևան 2018

ՀՏԳ 821.112.2-31 Ռեմարկ

ԳՄԴ՝ 84(4Գ)քմ] -44

Ռ- 310

Էրիխ Մարիա Ռեմարկ

Ս 403 Երեք ընկեր/ Էրիխ Մարիա Ռեմարկ.– Եր.: Էդիթ Պրիկս, 2018.–
504 էջ:

*Էրիխ Մարիա Ռեմարկի «Երեք ընկեր» արեղծագործությունը սպան-
րազմի ձեռքերն իրենց վրա կրող նրիտապարզների մտքին քաղցրություն
է: Դորեկաբ Լոկրանսին, Օլգա Ռոպերի և Գոթֆրիդ Լենցի ընկերայանը
կոփմն է պատերազմի դաշտում: Կորցնելով շատ հարազատ մարդկանց,
տեսնելով մահը, կյանքի հասնալ պաշտարք, ցամաք, զգալով վախն իր գե-
րազանն արթնանալուցամբ՝ այս ընկերները ասուր կասչան են իրարից,
կյանց հլշույսությունները, քառապատերները և մակադազրերը շատ կման
են իրար:*

*Ռեմարկի «Երեք ընկեր» արեղծագործությունը համաշխարհային գրա-
կանության գլոբալություններից մեկն է: Այն ամբողջովին կենսահիտության
մզում է: Աչքի է ընկնում խորության բազմաշերտությանը, որը սիրելի է
դարձնում այս գիրքը յուրաքանչյուր բնորոշողի համար: Սա գրականության
այս բացառիկ ևեռչներից է, որը երբե՛ւ չի կարող ժամանակավեուց դառնալ:*

ՀՏԳ 821.112.2-31 Ռեմարկ

ԳՄԴ՝ 84(4Գ)քմ] 44

ISBN 978-9939-75-180-1

© Էդիթ Պրիկս, 2017

© 1937 by New York University, successor-in-interest to the literary rights
of The Estate of the Late Paulette Goddard Remarque.

Երկի մտքին մեծակի՛ ժրտը բնվեց՝ աներանդանության սևը հողիտույս
 լավագույնս է՝ կոչուղանել կեցեալացնել՝ կեցեալածախի
 կոտորակները, նորգինների ճնամբոսնս կտորանունները՝ բանի ոչ կնքն
 () նստնադիս ծանաւարեմով է՝ սնչել, ընթել () (ժողովո՛ւ ժրեղիս կեց-
 նաւաւայնի, զոր պարտաւարկել նկար պարուն () ի նաւորունով անբողանին
 նկարովի, հասարակագործ բանուսնի կանքը յորտաւազարս՝ Պատրիարքան
 նկարը է՝ բարկ ոչ ծնայն անմիջական ժամանակիցնելով զիտ, նսն անբող
 անբարի յազգիելով՝ նսնս իջեարդանովս անուարանապատ զտիւնելով է՝
 անկարունն քարտունի շարնով կողմնորոշել ու նարմիկներովս է՝ ուսց մեանքուն
 չի բարկունով, որ մթաւքանն անբողանին կրակի իրանխանազարսը, անդ է՝
 անբողուն քարի ուսուր, նննն ինչ կրտան չէ, կրտ անբիկներն ու ժուրկներնը
 ձգարով են առաջաւայնան, առ զորտալեման ընաւոյ է՝ իւրեւանաւորունն
 բնական զտորնորոշող մեծակըրը գործում է իր կերտանունին կարծանակել
 անթանկանային սիւնիկը, զբաղ նրտանին ընկնառ զբաւաւորչորուն աննկնառ
 նստաւորոշարուն զերտակորունն յայն զուս զտունիս ինքնուստաւորչուն
 նսննորքը, անմեանոյոյ նմիկիւտն և անկրտակնեղիք սիւնելու անբող զե
 զիջեարդանը:

Երկին Պարխա Ռեմարկի. զիջանաւորի նշանները զրար, սկրնկարուն
 անթանկանաւորունով անկրտիւտն () Վերքն ընկնելով, «Հաւրտանն կրտարս,
 սկրնկելու ծանանաւելոն և մարմնուս ժամանուրէն և այլ արքունաւորունաւորունն
 նեղիկունս:

Մեանքն է՝ 1898թ. ին Օսանկորոյոջ քաղաքում, ետել է՝ ընթանինքն 5 կնքն
 կրտանինքն նեղեարդը՝ 1906թ. զորտաւայնել է՝ բանուսն 1917թ. նարխաի 31-ին
 սիւնանիւրնել կն կրտ նսնս զարքը, առ ձեւորը և պարտուելով, կնքն ինքնանաւորով
 անարքունաւորով անագանով անբողանին անբողանել է՝ զիջեարդանն հասարակաւունս:

Սնո նսնիկը նսնս կրտ պարտնին տունիս է՝ իր կերտուս անտնել և զարմել
 Մարխա (զրտով ինքնանան անտնել ետել է՝ Երկին Պարխա Ռեմարկի):

Իր կրտնի ընտանքունով մեծակըրն անբողանել է՝ որտունս անտնել, անտնեղն
 բնագաւորունն նստաւոր, զորտակից, ինքնանելով՝ 1932 ին Ֆաշիստաննս կրտուն
 նստաւորունս կրտն զրուն է՝ զիջեարդանն յառաւորունանտնելու և զրտունի կունելով
 մեծակըրն է՝ 1976 թ. ին 72 տարեկանս նստանկում:

Ռեմարկը՝ Յ—րն զարն աննկնաւորունայնոյ զրտունաւորով ձեւին արքունան
 զրտունանտնեղանց արքն է՝ զորտն ժամանակնելով նստար, նսն ինքննանկն
 արքունանաւորունանեղանց արքն են բանուսն անտնելու և բարնի բարտունանուն
 նստանտնեղանաւորով, անտնելունն աննկնաւորունանէլ ու կրտնելովով անագանաւորով
 բարտունանաւորունար, նտնեղանով ու յաւնելունով բարտունիկ աննկնաւորունս ու
 աննկնեղանել, անտնելով ինքնորտունս ու անտնելնեղանելովով: Ռեմարկն իր
 անտնանտնեղանելով զրտնն ու ժաման անիկ զրտունն անխարկում:

I

Պղնձադեղին երկինքը դեռ չէր պղտորվել ծխնելույզների ծխով ու պայծառ շողում էր գործարանի տանիքների հետևում: Ուր որ է արևը կծագեր: Նայեցի ժամացույցին: ութից դեռ քառորդ ժամ պակաս է: Բացեցի դարպասն ու նախապատրաստեցի բենզալցիչը, այս ժամին մի քանի մեքենաներ սովորաբար գալիս են լիցքավորվելու: Թիկունքից ինչ-որ խոպուտ դողոց լսեցի հանկարծ, թվաց՝ գետնի տակից ժանգոտ պտուտակ է դուրս գալիս: Կանգնեցի, ականջ դրեցի, ապա բակով գնացի արհեստանոց ու զգուշությամբ բացեցի դուռը, կիսամուրթ սրահում, ցախավազը ձեռքին, մոտ իննսուն-կիլոգրամանոց մի ուրվական էր շքշում՝ հագին կեղտոտ, սպիտակ գլխաշոր, կապույտ գոգնոց, կոպիտ հողաթափեր, հավաքաբար Մատիլդե Շթոնս էր:

Որոշ ժամանակ կանգնած նայում էի նրա՝ գետածիու վայելչությանը, երբ մեքենաների ռադիատորների միջև այտույթներով էր օրորվում ու խեղդված ձայնով երգում հավատարիմ հուսարների մասին:

Պատուհանի մոտի սեղանին կոնյակի երկու շիշ կար, մեկն արդեն համարյա դատարկ էր, մինչդեռ նախորդ օրը՝ երեկոյան, լիքն էր: Մտացել էի դրանցով զբաղվել:

-Տիկին Շթոնս:

Երգը դադարեց, ցախավազն ընկավ հատակին, երանելի ժպիտը չքացավ: Ուրվականն արդեն նս էի:

-Հա՛նուս Քրիստոս,- կմկմաց Մատիլդեն և իր կարմիր աչքերով սևեռում նայեց ինձ, - այսքան վաղ չէի սպասում Ձեզ:

-Փաստորեն հավանել էր:

-Դե հա՛, բայց ինչ անհարմար բան ստացվեց,- մաքրեց բերանը,- ես ուղղակի հիմար եմ:

-Լավ, մի՛ չափազանցրեք, Դուք ուղղակի հարբած եք, մեռնելու չափ հարբած:

-Նա մի կերպ էր պահում հավասարակշռությունը, բեղիկ-

ները դողդողում էին, և ձեր բվի պես թարթում էր կռպերը: Բայց աստիճանաբար ուշքի եկավ և ինքնավստահ մի բայլ արեց.

-Պարոն Լոհրամփ, ախր ես էլ մարդ եմ, սկզբում միայն հոտ քաշեցի, հետո մի կում արեցի, դե՛, ստամոքսս էլ կարգին չէ, հետո... Սասանան ինձ գայթակղեց: Կարիք չկար խեղճ կնոջը փորձության ենթարկել՝ շները թողնելով սեղանին:

Սա առաջին դեպքը չէր, որ ես նրան այդ վիճակում էի բռնեցնում: Ամեն առավոտ նա երկու ժամով գալիս է արհեստանոց՝ մարրություն անելու: Ուզածիդ չափ գումար թողնես, ձեռք չի տա, բայց կոնյակի նկատմամբ նույնքան «անտարբեր է», որքան արևնոը՝ սալի:

Ես բարձրացրի շիշը.

-Իհարկե, հաճախորդների կոնյակին չեք դիպել, բայց պարոն Քյոսթերի լավ կոնյակի վերջը տվել եք:

Աստիղդեի այլայլված դեմքով քմծիծաղ սահեց.

-Չիշտը մնում է ձիշտ, ես լավ փորձագետ եմ, պարոն Լոհրամփ, բայց Դուք անօգնական այրուս հո չեք մատնի:

-Այսօր՝ ո՛չ, - տարուրերեցի գլուխս:

Կիսաշրջագգեստի բարձրացրած փեշն իջեցնելով՝ ասաց.

-Այդ դեպքում ես ծկեմ, թե չէ պարոն Քյոսթերը որ եկավ

... Գրո՛ղը տանի...

Գնացի պահարանի մոտ և բացեցի ախ.

-Աստիղդե:

Ոտերը քարշ տալով՝ արագ մոտեցավ: Երբ մի շագանակագույն, քառանկյուն շիշ վերցրի, Աստիղդեն բողբոջավոր կնեզվածքով ձեռքերը բարձրացրեց.

-Դա ես չեմ, ազնիվ խոսք, ես դրան ձեռք չեմ տվել:

-Գիտեմ, - ասացի ես և մի բաժակ լցրի: -Ճանաչում եք նրան:

-Այն էլ ինչպե՛ս, - լպստեց շուրթերը, - ո՛մմ, քարեդարյան Ջամայկա...

-Լավ է, ուրեմն խմե՛ք մի բաժակ:

-Ես,- օրորվելով հետ-հետ գնաց,- պարոն Լոհբանփ, դա արդեն չափազանց է: Դուք ինձ բուք դանակով մորթում եք: Պատավ Շթոսը թաքուն խմել է Ձեր կոնյակը, և Դուք ստիպում եք նրան մի հատ էլ ոճմ խմել: Օ՛, Դուք սուրբ եք... Լավ է՝ մեռնեմ, քան դա խմեմ:

-Իրո՞ք,- ձևացրի, թե բաժակը տեղն եմ դնում:

-Այդ դեպքում,- բաժակը ձեռքիցս հափշտակելով՝ ասաց Մատիլդեն,- տալիս եմ, վերցրո՛ւ, եթե անզամ չես հասկանում՝ ինչն էն տալիս: Ձեր կենացը, կարծեմ այսօր Ձեր ծննդյան օրն է:

-Ա՛յն, Մատիլդե, գուշակեցիք:

-Իսկապես,- ձեռքս բռնելով և թափահարելով՝ ասաց նա,- շնորհավորում եմ, լիքը փող եմ մտղթում Ձեզ, պարոն Լոհբանփ:

Ապա, բերանը սրբելով, ավելացրեց.

-Այդ առթիվ մի բաժակ էլ պիտի գցեմ. չէ՛ որ ես Ձեզ սիրում եմ հարազատ որդուս պես:

-Հիանալի է:

Ես նրան մի բաժակ էլ լցրի, որից հետո, խոնարհվելով և բարենաղթանքներ շայլելով, լքեց արհեստանոցը:

Շիշը փակելով՝ նստեցի սեղանի մոտ: Արևի գունատ ծառագայթները պատուհանից ընկան ձեռքերիս: «Ամեն տարեգարձիդ տարօրինակ մի զգացողություն է համակում քեզ, թեկուզ առանձնապես կարևորություն չես տալիս դրան: Երեսուն տարեկան... Մի ժամանակ կարծում էի, թե քսանի էլ չեմ հասնի, և այդ զգացողությունն ինձ երկար ուղեկցեց: Իսկ հետո...»:

Արկղիկից նամակի մի թուղթ հանելով՝ սկսեցի վերհիշել: Մանկություն, դպրոց... Այս ամենն այնքան հեռու է արդեն, որ թվում է՝ չի էլ եղել: Իրականությունը սկսվեց միայն 1916-ից, երբ ես՝ որպես տասնութամյա նիհարակազմ, բարձրաստակ նորակոչիկ, զորամասի հետևի հին վարելահողերի վրա